

Лазар ЛАЗАРОВ

РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА ПЕТГОДИШНИОТ ПЛАН (1947-1952) ЗА СТОПАНСКИОТ РАЗВОЈ НА НР МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ ОД 1947 ДО 1957 ГОДИНА

Со настанатите радикални промени на политички и економски план во процесот на обновата, преку донесувањето и спроведувањето на конфискацијата, експропријацијата, аграрната реформа, национализацијата и други законски и политичко-економски и системски решенија и мерки, беа создадени објективни зрели услови за систематско преминување кон една повиока фаза — изградбата во лицето на Првиот петгодишен план, донесен на 26 април 1947 година.¹⁾ Пред донесувањето и усвојувањето на Првиот петгодишен план, за поуспешно одвивање на процесот на изградбата на земјата, на седницата на ЦК на КПЈ од септември 1946 година беше одлучено да се изврши централизација на сите банки во две главни: 1. Народна банка (за краткорочни кредити) и 2. Инвестициона банка (за долгорочни кредити²⁾). Покрај тоа, на оваа седница беше донесено одлука „да се извршат подготовките за национализација на крупните приватни стопански претпријатија, што треба да се спроведе на Првото заседание на Народната скупштина... да се воведат Главни управи како организациони форми на раководење со стопанството...“³⁾ Непосредно по оваа седница, во декември 1946 година, ЦК на КПЈ во врска со планското стопанство одржува специјална седница на која беше изнесен проектот на буџетот за 1947 година за пристапување кон планско стопанисување.⁴⁾ На оваа седница на ЦК на КПЈ беше изнесен распоредот на вкупната сума на приходите (60 милијарди и 937 милиони динари) на сојузните и републичките инвестиции и воедно беше заклу-

1) Закон за Петгодишниот план на ФНРЈ и на народните републики... Петгодишен план за развитокот на народното стопанство на ФНРЈ 1947—1951. Београд, 1947.

2) Архив на ЦК на СКЈ, Београд, фонд — ЦК СКЈ, ситн. III/21. Запривредног система ФНРЈ, Београд, 1954, 43.

3) Инаку Законот за национализација е донесен во почетокот на декември 1946 година. Истото.

4) Истото. Записник са седница ЦК КПЈ, 24. XII 1946 година.

чено да се изврши дефинитивниот проект на Петгодишниот и едногодишниот план и да се прими во собранието прво планот, па потоа буџетот. Беше нагласено при распределбата на инвестициите да се води сметка за економски послаби републики.⁵⁾

Инаку, Првиот петгодишен план меѓу основните задачи што ги поставуваше, како приоритетни беа: 1) Отстранување на стопанската и техничката назадноста на земјата, односно унапредување на земјоделското стопанство, извршување на интензивна индустријализација и електрификација на Македонија или накусо речено ликвидирање на со векови наследената полуколонијална состојба на земјата, со што практично би се осигурала економска, а со тоа и политичката независност на Македонија и Југославија во целина; 2) Развивање на тешката индустрија, како база за унапредувањето на средната и лесната индустрија; 3) Изградување и развивање на социјалистичкиот сектор во стопанството, преку рационално искористување на постојните потенцијални можности во стопанството; 4) Примена на нови стимулативни форми и методи во производството како: рационализаторство, новаторство и наградување според способностите и резултатите во работата и друго. Сите погоре наведени елементи што ги содржеше планот, претставуваа основен предуслов за подигнување на повисок степен на општата благосостојба во земјата. Меѓутоа, во текот на спроведувањето на Петгодишниот план се сметаше на полна соработка и помош од СССР и другите источноевропски социјалистички земји. Посебен проблем во неговото спроведување претставуваше недостатокот на стручни кадри, финансиски средства, а особено наследената стопанско-техничка заостанатост. Поради тоа, на преден план пред работните луѓе беше поставено прашањето за излегување од заостанатоста, што како основна задача беше опфатена и во Петгодишниот план.

Гледано во југословенски рамки, планските задачи во 1947 и во првата половина на 1948 година, иако проследени со извесни потешкотии за кои стана збор, за тогашните специфични политичко-економски услови беа благовремено и со успех реализирани во целина. Така што, вкупниот обем на индустриското производство беше остварен во првата половина со 50,4% од предвиденото 33% а според Планот од вкупните инвестиции требаше за 1947 и 1948 година да се оствари 31,6%, а беше остварено 36,5%.⁶⁾ Ваквото натфрлување на Планот беше резултат на правилното користење на расположливите капацитети, нивното проширување и рационализација, а посебно на целокупното ангажирање на постојните стопански можности и работните луѓе. Меѓутоа, и покрај ваквите позитивни резултати, во те-

⁵⁾ Истото.

⁶⁾ Д-р Ѓорѓе Миљевиќ, Стеван Благојевиќ, Милоје Николиќ, Развој привредног система ФНРЈ, Београд, 1954, 43.

кот на спроведувањето на Петгодишниот план се најде на сериозни потешкотии што резултираа на овие моменти, а пред сè на економско-политичката блокада на Југославија од СССР и другите источни земји кои доведоа до преориентација на југословенската надворешна трговија кон нови пазари, по донесената Резолуција на Информбирото.

Уште пред донесувањето на споменатата Резолуција, во март 1948 година на седницата на ЦК на КПЈ беше посветено посебно внимание на економско-политичките односи со СССР и остварувањето на Петгодишниот план во Југославија. Според становиштето на Јосип Броз Тито „Договорот е раскинат (меѓу Југославија и СССР — н.б.) заради економскиот притисок. Независноста е поважна...“⁷⁾

Овој проблем беше од сериозна природа ако се има предвид фактот дека обемот на стоковната размена со источните социјалистички земји изнесуваше половина од целокупната југословенска размена со странство.

Поради овие околности ЦК на КПЈ уште во почетокот на 1949 година во врска со овој проблем му посвети посебно внимание на својот 6-ти пленум при што беше констатирано „... дека неповикувањето на ФНРЈ на советувањето во Москва, на кое беше формиран совет за заемни економски односи со СССР и некои земји на народната демократија — претставува акт кој може да се доведе во согласност со принципите на кои би морале да почиваат односите меѓу социјалистичките земји. Тој акт на дискриминација дотолку зачудува што постојат политички, економски и културни договори меѓу ФНРЈ од една страна и другите народи на демократијата и СССР од друга страна, што беше од одговорните раководители на ФНРЈ веќе повеќепати покренувано прашањето за што потесна соработка меѓу социјалистичките земји и што учествувањето на Југославија на тоа советување би можело само да придонесе за отстранување на сегашните ненормални односи“.⁸⁾

Покрај другото Пленумот на ЦК на КПЈ смета дека на темелот на принципите на рамноправноста меѓу државите учеснички и нивната согласност го објавиле советувањето во Москва и за таква економска соработка беше потребно да се почитуваат постојните инвестициони и други економски договори меѓу ФНРЈ, од една страна, и земјите на народната демократија и СССР, од друга страна, и да се престане со кампања против нашата земја и изградбата на социјализмот во Југославија. Пленумот на ЦК на КПЈ сметаше дека треба и натаму да се развиваат економските односи кои Југославија ги одржува со странските

⁷⁾ Архив на ЦК на СКЈ Београд. Фонд, Пленумски материјали, сипп. ЦК СКЈ — III/32. Седница ЦК КПЈ 1. III 1948).

⁸⁾ Истото.

земји врз принципот на рамноправноста и заемното почитување на суверенитетот”.⁹⁾

Покрај тоа треба да се подвлече дека извршувањето на Планот во многу зависеше од неговото поставување на реални основи. Според претседателот на Стопанскиот совет на Југославија Борис Кидрич „... основните централни задачи на нашата стопанска политика и оперативна практика се состои во систематско, упорно освојување и проширување на домашните суровински бази, во борба нашата индустрија и земјоделство да освојат по пат на домашни средства нови производи. Ова не е само моментално тактичко прашање во врска со последиците од Информбировската кампања. Ова е изрично стратешко прашање на стопанскиот подем и социјалистичката изградба на нашата земја”.¹⁰⁾

Поради настанатата ситуација по донесувањето на Резолуцијата на Информбирото било неопходно да се направи корекција на републичкиот и сојузниот југословенски петгодишен план во правец на смалување на предвидените инвестициони вложувања. Затоа дел од средствата мораа да се преориентираат во јакнење на одбранбената способност на земјата. Во врска со ова прашање, од надлежните органи беше заземен следниот став: „Прашањето на нашата капитална изградба за идната година (1950—н.б.) оние индустриски објекти што ни обезбедуваа со планот предвидени капацитети мораме идната година да ги завршиме... Ако би потфрлиле идната година со капиталните објекти, ние навистина би го загрозиле Петгодишниот план и неговото благовремено извршување... ние мораме исто така, да ги подложиме на ревизија и вашите републички објекти... кога ќе ја завршиме таа работа со ревизија, ние мораме оваа година да спречиме секаква друга изградба, секој широк фронт... По ова прашање (за стопанскиот развој на земјата — н.б.) би заклучиле дека точно во досегашниот стопански развој заостанатите краеве и натаму се заостанати стопански реони во Југославија. Меѓутоа тоа беше последица на нашата политика и мерките да се извлече што побрзо земјата од заостанатост, да се развие што побрзо одбранбената моќ на нашата земја и дека е време да можеме да одиме натаму во правец на развивање на заостанатите реони, тоа би можело да биде заклучок на денешниот пленум...”¹¹⁾

⁹⁾ Истото.

¹⁰⁾ Борис Кидрич, О текућим питањима наше привредне политике. Реферат на II Пленуму ЦК КПЈ. „Комунист”, Београд, г. III, март 1949/2, с. 74—75.

¹¹⁾ Архив на ЦК СКЈ, Београд, Пленумски материјали. Политбироа ЦК КПЈ. Сигн. ЦК КПЈ II/7. 29—30. XII 1949. III Пленум ЦК КПЈ одржан 29—30. XII 1949/II Пленум ЦК СКЈ. Бриони. 16. VI 1953. Сигн. ЦК КПЈ II/10.

Макар што индустријата во НР Македонија во повоениот социјалистички развиток постигна мошне значаен квантитативен пораст и квалитативни промени, сепак гледано спрема планираното, остварените резултати не се совпаѓаат со зацртаното, со Првиот петгодишен план 1947—1951 година. Неговото исполнување далеку потфрли од предвиденото. Причините за тоа се општо познати и некои од нив ги изнесовме. Според планот се предвидуваше индексот на индустриското производство на НР Македонија да изнесува во 1951 година 2.438 во однос на 1939 година, а индексот на производството по жител — 1970.¹²⁾

Со оглед на фактот дека со планот се предвидуваше Македонија, Црна Гора и некои други стопански неразвиени подрачја да забележат најголем индекс на пораст со што би се приближиле кон степенот на стопанскиот развој со другите поразвиени републики, настанатите меѓународни околности по донесувањето на Резолуцијата на Информбирото — 1948 година, сушните години и слични отежнувачки околности го оневозможиле неговото целосно реализирање. „Ако го погледаме Петгодишното 1947—1952, ќе видиме воглавно ваква слика: ако земеме дека вкупните инвестиции по глава на жител во ФНРЈ се просечно 91.000 (таков е просекот во целото петгодиште), ќе видиме дека на Србија отпаѓа 79, на Хрватска 89, на Словенија 124, на Босна и Херцеговина 101, на Црна Гора 80, на Македонија 80, . . . а ако ги земеме инвестициите за подигнување на индустријата во ФНРЈ, просек е 37, а од тоа на Србија 27, на Хрватска 32, на Словенија 75, на Босна и Херцеговина 52, на Македонија 26 и на Црна Гора 32 и на тоа ако ја приклучиме и воената индустрија, ќе видиме дека просекот е 42, во Србија 32, Хрватска 40, Словенија 74, Босна и Херцеговина 60, Македонија 26 и Црна Гора 33 . . . Доколку со таквата политика се продолжува тогаш извесни застанати реони би останале така . . . што основните причини кои ни диктираа ваков правец на стопанската изградба беа од воено-економска природа . . . , што нашата стопанска изградба во овој период морала да води сметка бидејќи Југославија беше загрсена од Информбировскиот блок и што таа во прв ред мораше да ја изградува воената индустрија, од една страна, а од друга, постојната индустрија да не се изградува во граничниот појас, туку во внатрешноста на земјата. Токму благодарейќи на таква политика се покажа дека најмногу се развија индустриските центри во Босна и Херцеговина, еден дел во Хрватска, а делумно во Србија и Словенија. Меѓутоа, последица на таквата политика е дека извесни републики (во

¹²⁾ Истото. Никола Узунев, ИндустрIALIZација НР Македоније . . . цит. дела, 131 (докторска дисертација во ракопис, одбранета на Белградскиот универзитет).

кои спаѓаше и НРМ — н.б.) во просек по глава на жител биле ускратени (намалени) ...”¹³⁾

Секако, на овие новонастанати непредвидени меѓународни околности, треба да се додаде и извесната претенциозност на планот. На пример, просто невозможно беше да се постигне планираниот годишен пораст на индустриското производство од 467% за една тогашна Македонија која започна со мошне ниска појдовна основа во својот стопански развнток.¹⁴⁾ Поради настанатата ситуација, голем дел од вложените инвестиции за стопански објекти и општествениот стандард, мораше да се префрли на воено-одбранбени објекти, така што, ако на сето ова се додадат и последиците на стопанството од двете сушни години, тогаш пореално ќе се согледаат околностите под кои се одвиваше процесот на изградбата на земјата.¹⁵⁾ Конкретно, гледано во целина, исполнувањето на Петгодишниот план во македонската индустрија (1947—1951) изгледаше вака:¹⁶⁾

Преглед на оствареноста на Првиот петгодишен план

Производ	Еднн. мера	План 1951	Производ. 1951	Индекс на исполнување 1951	Прoиз. 1956	Индекс на исполнување 1956
1	2	3	4	5	6	7
Електроенергет.	мил. квч.	215	60	27,7	140	64,9
Лигнит	илјади т.	50	35	70,4	13	25,6
Оловна-цинк. руда	тони	?	188.677	—	217.442	—
Хромна руда	—, —	?	75.926	—	106.127	—
Манганова руда	—, —	?	8.582	—	6.741	—
Азбестна руда	—, —	—	—	—	73.141	—
Гипс	—, —	40.000	—	—	—	—

¹³⁾ Архив на ЦК СКЈ. Пленумски материјали Политбироа ЦК КПЈ П/10. II Пленум ЦК СКЈ. Бриони 16. VI 1953.

¹⁴⁾ Никола Узунoв, цит. дело.

¹⁵⁾ Инаку, во периодот 1947—1953 година во областа на општествениот стандард биле инвестирани 20,031 милион динари, од кои за културно-просветни објекти — 6.109 милиони или 30,5% од вкупните инвестиции за општествениот стандард, за здравствено-социјални објекти 2.700 милиони динари или 13,5%, за станбено-комунални објекти 8.479 милиони динари или 42,3% и административни згради и друго 2.743 милиони динари, т.е. 13,7% — 10 година изградње социјализма у Македонији. Редакциони одбор: А. Грличков, К. Миљовски, А. Симитчиев и В. Горгов, Београд, с.а., с. 89.

¹⁶⁾ Никола Узунoв, цит. дело. 132; Истнoв автор, Основни обележја од развнтокот на индустријата во НРМ. Годишник на Екон. фак, Скопје, 1960/VII. с. 272.

1	2	2	4	5	6	7
Метални лив.	—, —	3.000	1.241	41,4	545	18,2
Метална преработка	—, —	4.000	3.222	80,5	3.621	90,2
Сапун	—, —	4.500	2.093	46,5	1.706	37,9
Разни бои	—, —	1.000	717	71,7	593	59,3
Лакови	—, —	1.000	296	29,6	366	36,6
Туткал	—, —	50	83	170	80	160
Бетон. фабрикати	—, —	12.000	11.213	93,3	22.606	188,3
Тестенини	—, —	2.700	1.242	46	1.528	56,6
Памучни ткаенини илјади м ²		2.400	2.574	108,3	4.806	200
Свиени ткаенини	—, —	285	207	72,6	446	173,3
Фермент. тутун	тони	23.250	7.796	33,5	20.552	88,7

Овие податоци во табелава покажуваат осетни отстапувања од планираното и оствареното, додека на некои планирани производи од лесната индустрија производството е знатно натфрлено. Посебно планот не беше реализиран во областа на тешката индустрија и во индустријата на тутун.

За поуспешно исполнување на неизвршените плански задачи, Стопанскиот совет на Југославија во првата половина на 1951 година зазема став дека соодветни мерки само за своите претпријатија можат да преземат Владата на ФНРЈ и владите на народните републики, како и околските и градските народни одбори.¹⁷⁾ Меѓутоа, надлежните органи смеат и можат да преземаат мерки само тогаш кога текот на стопанството не би можело да го осигури извршувањето на планот. Поради тоа, наведените органи се должни да ги аргументираат сите мерки што ги преземаат. Овие мерки се така наречени плански обврски и за разлика од економските мерки, тие што можат да се преземаат би биле следните: 1. Свикување на непосредните производители односно нивните претставници од страна на државните органи и давање на иницијативи за нивниот одговор. Ова не е управна мерка, туку иницијативно-координативна улога на државните органи; 2. Мерка од прв степен е лесно управна мерка преку определување на обврски за извесни стопански гранки, или за целото стопанство, или за некои претпријатија со предоговори за роковите на извршување; 3. Нешто потешка управна мерка е принудно договарање и определување на договарањето; 4. Најтешка мерка е определување на одделни плански обврски, поконкретни отколку што се дадени во вид на натурални показатели до одделни артикли и во врска со тоа се одредуваат це-

¹⁷⁾ Архив ЦК СКЈ, Фонд, Привредна комисија ЦК КПЈ, сигн. XI—8—II/37 — записник бр. 218 са састанка код претседника Привредног савета владе ФНРЈ по питању Предлог закона о опште друштвеном плану одржаног 19. V. 1951.

ните како што е предвидено со Законот за финансискиот систем.¹⁸ Со сите овие мерки, целта беше да се оневозможат самоволијата, од една страна, и административното решавање да се сведе на најнужното, од друга страна а за неизвршување беа предвидени мошне строги казни.

Кај некои производи предвидени со Петгодишниот план производството фактички не започна ниту во 1956 година, но за сметка на тоа се појавија нови артикли кои со планот воопшто не беа предвидени. Меѓутоа, гледано во целина и имајќи ги предвид околностите под кои се одвиваше реализирањето во предвидувањата и сите настанати потешкотии, тој практично и во основа беше остварен во 1956 година.

Бидејќи планот не беше навреме исполнет, Стопанскиот совет на Југославија презеде чекори за негова целосна реализација во наредниве неколку години, кое се согледува низ донесените заклучоци.¹⁹ Според тие заклучоци, Стопанскиот совет веднаш треба да премине на комисиски начин на работа односно по проблеми да се формираат комисији, составени од членови на Стопанскиот совет и тие треба да одговараат пред него за своите анализи, предлози и ставови. Така, за решавањето на низа прашања беше одлучено веднаш да се формираат следните комисији: 1) Комисија за изработка на Предлог-перспективен тригодишен план. Да се изготват тези и да се достават до републиките; 2) Комисија за средување на прашањата со многубројните уредби кои регулираат стопански проблеми и да се изготват предлози на неколку закони кои би го опфатиле целиот тој комплекс; 3) Комисија за извршување на организациониот систем во стопанството. Тука се опфатени низа нерешени прашања, како на пр. прашањето за безготовинскиот промет, трговија, занаетчиство, сообраќај и друго; 4) Комисија за довршување на методологијата на планирањето. Оваа комисија имаше за задача да соработува со сите комисији и со луѓе од економско-планскиот сектор; 5) Комисија за средување на тековни прашања на задрugarството и 6) Комисија за тековни проблеми.²⁰

Покрај овие одлуки, ЦК на КПЈ откако констатира на една своја седница од втората половина на 1951 година донесе одлука да се зајакнат кадровите во околицата. Политичките врски помеѓу ЦК на републиките и околиците се слаби. „Да се зајакне околицата... Политбирото донесува посебен заклучок, според кој... сите сили да се насочат на завршувањето на клучните објекти...“²¹)

¹⁸) Истото.

¹⁹) Архив на ЦК СКЈ — Београд XI—8—II/77. Записник бр. 322 са седнице Привредног совета Владе ФНРЈ одржана 28 јуна 1952 године.

²⁰) Истото.

²¹) Архив на ЦК СКЈ, Београд, Сигн. III/55. Записник са седнице ЦК КПЈ одржане 30. IX 1951 године.

Во духот на усвојувањето и практичното оживотворување на овие системски мерки и решенија, а за поуспешно извршување на неизвршените плански задачи посебно од областа на клучните објекти од капиталната изградба, во март 1952 година беше одржана заедничка седница на Сојузното веќе и на Веќето на народите.²² Централно прашање на разгледување беше Предлог-општествениот план на Југославија за 1952 година и Предлог-законот за основање на општествени фондови. Нивната основна цел беше да се забрза процесот на стопанскиот развој на неразвиените републики и нивно приближување-изедначување со поразвиените републики со завршување на клучната капитална изградба. Претседателот на Стопанскиот совет на Југославија — Борис Кидрич, на оваа заедничка седница го изнесе следното становиште: „... конечниот предлог на општествениот план на ФНРЈ за 1952 година кој го изнесува владата на ФНРЈ во Народното собрание се заснова на иста економска политика... Дозволете ми сега да изнесам бројки кои апроксимативно покажуваат колку најмалку ќе се зголеми во НР Србија, во НР Босна и Херцеговина, во НР Македонија и во НР Црна Гора акумулацијата по глава на жител со завршување на објектите од клучната капитална изградба... во НР Србија ќе се зголеми за 5.100, во НР БиХ ќе се зголеми за 12.300, во НР Македонија за 7.900 и НР Црна Гора за 3.500 динари. Од ова следува дека по завршување на клучната капитална изградба просечната акумулација во НР Босна и Херцеговина ќе ја престигне сегашната просечна акумулација во НР Хрватска, а дека НР Србија — НР Македонија ќе се приближат на сегашната просечна акумулација на НР Хрватска т.е. НР Србија со околу 27.600, а НР Македонија со околу 26.000. Наполно е јасно дека ќе можеме да ја завршиме клучната капитална изградба да се оди со брзо темпо кон стварно изедначување на стопанските капацитети на одделни народни републики...“²³)

Во склопот на сите погоренаведени мерки и чекори од страна на партиските органи и на органите на народната власт, ако се фрли еден бегол поглед како се одвиваше стопанската изградба во периодот 1947—1952 година, ќе се согледа дека во поглед на вкупните инвестиции по глава на жител во ФНРЈ просечно е 91.000 динари (таков е просекот во целото петогодиште), ќе видиме дека на Србија отпаѓа 79.000, на Хрватска 89.000, на Словенија 124.000, на БиХ 101.000, на Македонија околу 80.000 и на Црна Гора 80.000 динари, а ако земеме дека инвестициите на подигнувањето на индустријата на ФНРЈ во просек е 37, во Србија е 27, во Хрватска 32 во Словенија 75, во БиХ 52, во Македонија 26 и во Црна Гора 32, и најодзади ако на сето тоа

²²) Стенографске белешке Скупштине Југославије XIV седница (28 марта 1952 г) — Заједничка седница Савезног већа и Већа народа, 11—33.

²³) Истото. — Излагање на Борис Кидрич — претседател на Стопанскиот совет на Југославија, 23.

ја приклучиме и воената индустрија, ќе видиме дека просек е 42 од што во Србија 32, во Хрватска 40, во Словенија 74, во БиХ 60, во Македонија 26 и во Црна Гора 33.²⁴⁾ Според погоре изнесените податоци Политбирото на ЦК КПЈ (СКЈ) оправдано заклучува дека „... доколку со таква политика (економска — н.б.) се продолжи, тогаш би останале такви извесни заостанати реони... По ова прашање (за стопанскиот развој — н.б.) би заклучил дека е точно оти во досегашниот стопански развојот заостанатите краеве и натаму се заостанати стопански реони во Југославија. Меѓутоа, тоа беше последица на нашата политика и мерките за што побрзо земјата да се извлече од заостанатоста, да се развие што побрзо одбранбената моќ на нашата земја и дека е време да можеме да одиме натаму во правец на развивање на заостанатите реони, тоа би можело да биде заклучок на денешниот пленум... во 1953 година на индустријата од вкупните средства се потрошило 40%, на земјоделството 4%, на шумарството 1,8%, на градежништвото 1,5%, на сообраќајот 15%, на просветата, здравството и социјалната дејност 11% и др...²⁵⁾

Покрај погоре изнесените усвоени заклучоци, системските мерки и сличните одлуки од сојузен карактер, во македонски рамки беа преземени слични чекори со цел да се пребродат создадените потешкотии за кои стана збор, македонските државно-партиски органи изградија еден курс кој се состоеше во основа во следното: „Прво да се развијат производните сили на целата заедница пред сè преку создавањето и јакнењето на базичната индустрија, со што ќе се создадат реални услови на нашиот понатамошен стопански развојот во целина и во одделните стопански гранки, кој ќе овозможи да се пробие обрачот на наследената заостанатост и второ, што побргу да се развијат одбранбените способности на нашата земја и развојот на одделните стопански гранки да биде пресметан на јакнењето на нашата воена индустрија, со што битно ќе се придонесе за јакнењето на независноста на нашата земја и цврстото морално-политичко единство на нашите народи во одбраната на придобивките од Народната револуција...²⁶⁾

Сите погоре наведени потешкотии можеа и беа премостувани со пожртвуваност и ангажирање на целокупните расположливи потенцијали, а посебно на работната сила, како еден од важните фактори во општествено-економскиот и политичкиот развојот на земјата. Меѓутоа, ако се има предвид дека почетното ниво на индустријализираноста на НР Македонија во однос на другите републики непосредно по ослободувањето, а кое бе-

²⁴⁾ Истото. Пленумски материјали Политбирото ЦК КПЈ II/10. II Пленум ЦК СКЈ, Бриони 16. VI 1953.

²⁵⁾ Истото.

²⁶⁾ Втори конгрес на Комунистичката партија на Македонија. (Материјали и документи), Култура, Скопје, 1954, 21.

ше доста ниско, и состојбата во 1956 година, ќе се дојде до непобитна констатација дека се остварени крупни резултати. Тие се плод, пред сè, на спроведената политика на брзиот индустриски и воопшто стопански развoтoк на Македонија и другите неразвиени републики. Во овој десетгодишен повоен социјалистички индустриски развoтoк имаше и осцилации односно паѓања и скокови, за што досега стана збор. Така конкретно, индексот на движењето на индустриското производство покажува дека, со исклучок на Црна Гора, во НР Македонија беше остварен највисок пораст во Југославија, што го покажуваат следниве податоци:²⁷⁾

Индекс на индустриското производство 1939 год. — 100

Република	1946	1950	1953	1958
ФНРЈ	79	172	183	345
Србија	81	172	173	346
Македонија	104	286	282	686
Хрватска	75	162	173	306
Словенија	87	174	196	319
Бих	69	175	183	434
Црна Гора	106	278	404	579

Меѓутоа, од учеството на републиките во вкупното индустриско производство и вкупното население во Југославија во 1956 година се гледа дека Македонија е на претпоследно место, пред Црна Гора, што ја потврдуваат и следниве податоци:²⁸⁾

Преглед на учеството на републиките во индустриското производство на ФНР Југославија

Република	Учество во инд. производство	Учество во население	Меѓусебен однос
ФНРЈ	100	100	1
Македонија	4,4	7,8	0,56
Србија	30,1	40,9	0,74
Хрватска	29,3	22,8	1,28
Словенија	21,3	8,7	2,45
БиХ	14,2	17,2	0,83
Црна Гора	0,7	2,5	0,28

Овие податоци даваат јасна слика дека во поглед на индустријализираноста Македонија за скоро два пати е пониска од просечниот степен на Југославија и 3,4 пати пониска од Словенија.

²⁷⁾ Никола Узунов, цит. дело 139.

²⁸⁾ Истото, 142.

Мошне прегледна слика за степенот на индустријализираноста на НРМ покажува подолу изнесената табела на републики според која Македонија се наоѓаше на претпоследно место.²⁹⁾

Степен на индустријализираност на народните републики во 1956 година

Република	Вкупно производ во милијарди динари	Вкупно населени во илјади	Индекс на прозв. по жител во дин.	Индекс НРМ = 100
ФНРЈ	1.745	17.886	97.563	178,4
Македонија	77	1.408	54.688	100
Србија	526	7.318	71.877	131,4
Хрватска	512	4.082	12.429	229,3
Словенија	371	1.541	240.746	440,2
БиХ	247	3.085	80.065	146,4
Црна Гора	12	452	26.548	48,5

Овие податоци покажуваат дека нивото на индустријализираноста на НРМ е 1,8 пати пониско од југословенското ниво, 2,3 пати пониско од НР Хрватска и дури 4,4 пати пониско од НР Словенија.

Гледано во целина на проблемот, можеме да констатираме во основа дека како резултат на изграднувањето и доследното спроведување на ваквиот политичко-економски курс, се придонесе да се премостат основните потешкотии кон сестраниот стопански напредок со што беше отворен патот на извесно динамизирање на економскиот подем на земјата. Меѓутоа, секако погрешно и илузорно би било ако се смета дека во периодот по ослободувањето до 50-те години на нашиов век беа ликвидирани сите бариери кои го кочеа стопанскиот развој на Македонија. Битно е да се истакне дека беа направени за тогашни услови првите успешни чекори за ублажување на назадноста, со што беа создадени реални основи за индустријализацијата и воопшто за нејзиниот целокупен развој. Велиме првите основни чекори, бидејќи онаквата стопанска состојба — крајно назадна и неразвиена не беше можно да се направат коренити промени во позитивна смисла односно да се пребродат за релативно кусо време сите последици од ваквата назадност и да се пристапи во фазата на повисока стопанска развиеност. Во вакви услови на скоро тотална стопанска неразвиеност, оправдано беше

²⁹⁾ Исто, 144.

што се придаде внимание на сите стопански и други општествени сектори, без да се посебно фаворизираат или минимизираат некои од нив.

Ваквата политика не претставуваше сопирачка во развитокот на социјалистичкиот самоуправен систем и односи, туку напротив на тој начин дојде до израз раководното место и улогата на работничката класа и КПЈ (СКЈ) како нејзин раководен и идеен политички насочувач во управувањето со стопанството.

Lazar Lazarov

REALIZATION OF THE FIRST FIVE YEAR PLAN FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF PEOPLE'S REPUBLIC OF MACEDONIA BETWEEN 1947—1951 AND 1952—1956

S u m m a r y

In this contribution the author makes an analysis of the conditions which contributed to realization of the first five year plan in Macedonia and Yugoslavia as a whole. In this context, is given a description what the five year plan was representing especially for the Macedonian region, taking into consideration the inherited situation of the past — economic, educational and cultural or shortly summarised backwardness in all the spheres of the socio-economic life in the country. Besides that, an attempt has been made to explain the aims of the plan — liquidation of the total backwardness, as well as the reasons for its total standstill and prolongation of realization until 1956.

Taking into consideration the problem as a whole, it could be concluded basically that as a result of the building and governing of such a political and economic course, was contributed to pass the main difficulties and open the way of a certain dynamizing of the socio-economic growth of the country. But, it is wrong if we consider that all the barriers are overpassed, but there have been made the first succesfull steps for that time towards mitigation of the backwardness and created real bases for further total development of Macedonia.